

ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDA DAVLAT BOSHQARUVINING HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA

Usmonov Bo'ston Quvondiq o'g'li

@bostonusmonov1@gmail.com

Osiyo xalqaro universiteti Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrası o'qituvchisi.

+998936204997

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22846948>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish va bugungi kunda mamlakatimizda mavjud bo'lgan ekologik muammolarga qarshi kurashishda fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlarining o'rni va, Yangi O'zbekiston jamiyatida mahalla institutlarining ekologik faollikka chaqirishdagi ahamiyati. Yashil makon umummilliy dasturi doirasida amalga oshirilayotgan va qilinishi zarur bo'lgan ishlar tizimi haqida so'z yuritiladi hamda dunyo mamlakatlarida atrof-muhit muhofazasi masalasida davlat hokimiyatining tutgan o'rni va ushbu masala yuzasidan ilgari surilayotgan innovatsion g'oyalar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Yashil makon, ekofaollik, ekologik ong, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organi, yer xaritasi, ko'kalamzorlashtirish, xorijiy tajriba, strategiya.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль органов самоуправления граждан в охране окружающей среды в Республике Узбекистан и борьбе с экологическими проблемами, существующими в нашей стране сегодня, а также роль институтов соседства в призыве к экологической деятельности. в обществе Нового Узбекистана. Обсуждается система работ, которые реализуются и которые необходимо провести в рамках национальной программы озеленения и обсуждается роль государственной власти в экологической проблеме в странах мира и инновационные идеи выдвигаемые в связи с этой проблемой.

Ключевые слова: зеленые насаждения, экодеятельность, экологическое сознание, орган гражданского самоуправления, земельная карта, озеленение, зарубежный опыт, стратегия

Annotation. In this article, the role of self-governing bodies of citizens in the protection of the environment in the Republic of Uzbekistan and the fight against environmental problems that exist in our country today, and the role of neighborhood institutions in calling for environmental activity in the New Uzbekistan society. importance. It is discussed about the system of work that is being implemented and needs to be done within the framework of the national green space program and the role of state power in the environmental issue in the countries of the world and the innovative ideas being put forward in relation to this issue are discussed.

Key words: Green space, eco-activity, environmental awareness, citizen self-management body, land map, greening, foreign experience, strategy.

Kirish.

Yurtimizda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlarning eng muhim vazifalaridan biri inson hayot sifati va farovonligini oshirishdan iborat bo'lib, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida fuqarolarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish va kambag'allikni qisqartirish, aholini

yangi ish o'rinlari va kafolatli daromad manbai, munosib yashash sharoitlari bilan ta'minlash sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish belgilab qo'yildi. Aholi hayot sifati – umumlashtiruvchi ijtimoiy-iqtisodiy kategoriya bo'lib, nafaqat moddiy ne'matlar va xizmatlarni iste'mol qilish darajasini (turmush darajasini), balki ma'naviy ehtiyojlarni qondirish, salomatlik, umr ko'rish davomiyligi, atrof-muhit ekologik sharoitlarni, axloqiy-psixologik iqlim, ma'naviyatni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda aholi hayoti sifatini oshirish borasida amalga oshirilayotgan ishlar jumlasida mamlakatimizda ekologik vaziyatni yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni ta'kidlab o'tish kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-oktyabrdagi "2030-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish kontseptsiyasi", 2021-yil 30-dekabrda "Respublikada ko'klamzorlashtirish ishlarini jadallashtirish, daraxtlar muhofazasini yanada samarali tashkil etish chora-tadbirlari" to'g'risidagi farmonida tatbiq etilishi belgilangan "Yashil makon" umummilliy loyihasi dasturlarida atrof muhit ob'ektlarini (havo, suv, er, tuproq, er qa'ri, bioxilma-xillik, qo'riqlanadigan tabiiy hududlar) inson ta'siri hamda boshqa salbiy ta'sir qiluvchi omillardan saqlash va sifatini ta'minlash hamda sanoat ishlab chiqarishi, urbanizatsiya ko'lamini keskin kengayishi va aholi punktlariga tushayotgan ekologik yukni kamaytirish mexanizmlarini takomillashtirish rejalari ishlab chiqilgan va amalga oshirilmoqda. Shuni ta'kidlash lozimki, bu sohada xalqaro hamkorlik munosabatlarida ham davlatimiz faol qatnashadi. O'zbekiston Respublikasi 1993-yil 18-mayda Ozon qatlamini muhofaza qilish to'g'risidagi Vena konventsiyasiga va Ozon qatlamini emiruvchi moddalar bo'yicha Monreal protokoliga qo'shildi, O'zbekiston 1993-yildan buyon BMTning Iqlim o'zgarishi to'g'risidagi hadli konventsiyasining (Nyu-York, 1992-yil may) a'zosi hisoblanadi.

Xalqaro darajada aholi hayot sifatini yaxshilash borasida qabul qilingan eng muhim xujjat – Birlashgan millatlar tashkilotining (BMT) 2015-yilda qabul qilingan "Barqaror rivojlanish maqsadlari" bo'lib, ular butun dunyo aholisi duch kelayotgan asosiy muammolarni hal etishga qaratilgan 17 ta o'zaro bog'liq maqsaddan iborat. O'zbekistonda 2030-yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirishni jadallashtirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi ishlanib, unda 16 ta milliy barqaror rivojlanish maqsadi, 125 ta vazifa belgilanib olindi. Milliy maqsadlardan iqlim o'zgarishi va uning oqibatlariga qarshi kurash bo'yicha tezkor choralarni qabul qilish, quruqlik ekotizimlarini himoyalash va tiklash, ulardan oqilona foydalanishga ko'maklashish, o'rmonlardan oqilona foydalanish, cho'llanishga qarshi kurashish, yerlarning yemirilishini to'xtatish va ortga qaytarish, bioxilma-xillikning yo'qolib ketish jarayonini to'xtatish vazifalari belgilandi.

Ekotizimlar va biologik xilma-xillik iqtisodiy rivojlanish va kambag'allikni kamaytirish uchun muhim bo'lgan asosiy tovar va xizmatlar asosida yotadi. SHu nuqtayi nazardan ekotizimlar va biologik xilma-xillikni barqaror boshqarish ilmiy, ekologik, ijtimoiy va rivojlanish masalalarida markaziy o'rin tutadi.

Davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek, "Yashil makon" umummilliy loyihasi – bu bir yillik tadbir emas". Darhaqiqat, yashab turgan joyimizni ozoda saqlab, bizdan keyingi avlod ham munosib tabiiy muhitda yashashlari uchun bugun biz tabiatga mehr va e'tibor bersak kelajak avlod ham munosib ekologik sharoitda yashaydi. Buning uchun biz yer va suv resurslarini, ekologik tizimni asrash hamda daraxt ko'chatlarini ekib, bog' yaratishimiz zarurdir.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning aholini ekofaollikka chaqirish yuzasidan qilgan murojaatlaridan so'ng, mamlakatimizda umummilliy harakat boshlanib, yuqori turuvchi davlat organlaridan tortib, fuqarolarning o'zini –o'zi boshqarish organlari mas'ul xodimlarining barchasining zimmasiga aholining ekologik madaniyatini shakllantirish maqsadida xonadonbay yurib, tashviqot ishlarini olib borish, fuqarolarning xonadonlarida nihol ekish orqali barqarorlikni saqlash vazifasi zimmasiga yuklatildi.

Atrof-muhitni muhofaz qilish sohasiga jiddiy yondashuvning yana bir aksi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Atrof-muhitni muhofaza qilish hamda ekologik nazorat sohasidagi davlat organlari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" Qarori qabul qilindi va unga ko'ra 2022-yil 1-martdan boshlab shunday tartib o'rnatildi,, unga muvofiq:

a) davlat organlari, muassasalari va korxonalari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va ko'p kvartirali uy-joylar mulkdorlariga ular egaligidagi bino va inshootlarga tutash (chegaradosh) bo'lgan yer uchastkalari quyidagi shart va majburiyatlar bilan ularga doimiy foydalanish huquqi bilan ajratib beriladi:

yer uchastkalarini obod holda saqlash;
aholi uchun piyoda yo'laklarini barpo etish, ta'mirlash va lozim darajada saqlash;
daraxtlar, butalar, boshqa o'simliklar va nihollarni parvarish qilish va sug'orish;
yig'ishtirish-tozalash ishlarini amalga oshirish va chiqindi qutilarini o'rnatish;
bolalar maydonchalari, o'tirish joylari (skameykalar), tungi yoritish tizimini o'rnatish, ta'mirlash va saqlash;

b) mazkur bandga asosan doimiy foydalanish huquqi bilan ajratib beriladigan yer uchastkalarida bino, inshoot, ishlab chiqarish va noishlab chiqarish hamda yengil konstruksiyali obyektlarni o'rnatish va qurish taqiqladi.

Ekologik nazorat sohasidagi maxsus vakolatli davlat organlari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolar bilan jamoatchilik ekologik nazorati masalalari bo'yicha hamkorlik qiladilar va ularning murojaatlari bo'yicha qonunchilikka muvofiq o'z vaqtida chora ko'radilar.

Aholining, aholi yashash punktlarining ekologik xavfsizligini ta'minlash uchun zarur ma'lumotlarga ega bo'lgan ekologik nazorat sohasidagi maxsus vakolatli davlat organlari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari qonunchilikda belgilangan tartibda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolarga ushbu ma'lumot bilan o'z vaqtida va to'liq bepul tanishishini ta'minlashi zarur. Jamoatchilik ekologik nazorati bo'yicha faoliyatga umumiy rahbarlik fuqarolar yig'inining raisi hamda fuqarolar yig'inining ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish bo'yicha komissiyasi raisi tomonidan amalga oshiriladi. Jamoatchilik ekologik nazorati bo'yicha faoliyatni amalga oshirish maqsadida Fuqarolar yig'inining ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish bo'yicha komissiyasi ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish organlari, kommunal xizmatlar, atrof muhitni muhofaza qilish sohasida faoliyat yurituvchi nodavlat notijorat tashkilotlari, ichki ishlar organlari (profilaktika bo'yicha inspektorlar), Yoshlar ittifoqi bo'linmalari vakillarini, fuqarolar yig'inining raisi maslahatchilarini va sohalar bo'yicha komissiyalar vakillarini belgilangan tartibda jalb qilish huquqiga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi mahalla institutlari mamlakatimizda o'z o'rniga va o'z so'ziga ega tashkilot sifatida atrof-muhit muhofazasida, ekologiyani himoya qilish va aholi xabardorligini oshirishda prezidentimizning ishongan kuchiga aytilib ulgurdi va richak sifatida boshqaruvning quyi tizimidan boshlab o'zgarishlar va yangilanishlarni amalga oshirish uchun namuna bo'lib xizmat qilmoqda.

Xorijiy davlatlarning atrof-muhitni muhofaza qilish bilan shug'ullanishi global ekologik muammolarni hal qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. E'tiborga molik misollardan biri - Yevropa Ittifoqining (YEI) iqlim o'zgarishini yumshatishdagi ishtiroki. Yevropa Ittifoqi qayta tiklanadigan energiya manbalari direktivasi va emissiya savdosi tizimi kabi issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish uchun turli siyosat va tashabbuslarni amalga oshirdi. Bu sa'y-harakatlar iqlim o'zgarishiga qarshi kurash bo'yicha global sa'y-harakatlarga hissa qo'shdi va boshqa mamlakatlar uchun namuna bo'ldi. Bundan tashqari, Germaniya va Daniya kabi davlatlar qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Masalan, Germaniya atom energetikasidan voz kechish va barqaror energiya tizimiga o'tish bo'yicha ulkan rejani amalga oshirishga kirishdi. Xuddi shunday, Daniya shamol energiyasini ishlab chiqarishda ajoyib muvaffaqiyatlarga erishdi, shamol turbinalari mamlakat elektr energiyasining muhim qismini ta'minladi.

Xorijiy mamlakatlarning ushbu tajribalari faol ekologik siyosatning samaradorligini ko'rsatib, global miqyosda barqaror rivojlanish imkoniyatlarini namoyish etadi. Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik va hamkorlik atrof-muhit muammolarini hal qilishda muhim jihatlardir.

Bugungi o'zaro bog'langan va globallashtirilgan dunyoda hech bir davlat ekologik muammolarni o'zi hal qila olmaydi. Shunday qilib, mamlakatlar barqaror yechimlarni ishlab chiqish uchun birgalikda harakat qilishlari kerak. Iqlim o'zgarishi bo'yicha Parij kelishuvi kabi xalqaro shartnomalar davlatlar uchun hamkorlik qilish va global isish oqibatlarini yumshatish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va uning turli agentliklari kabi tashkilotlar a'zo davlatlar o'rtasida munozaralar va muzokaralarga ko'maklashish orqali hamkorlikni rivojlantiradi. Ushbu platformalar mamlakatlarga bilim, tajriba va resurslarni almashish imkonini beradi, atrof-muhitni muhofaza qilishda birlashgan jabhaga yordam beradi.

Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik hukumatlar doirasidan tashqarida ham akademik doiralar, nodavlat tashkilotlar va xususiy sektorlarni qamrab olishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. "Atrof-muhitni muhofaza qilish hamda ekologik nazorat sohasidagi davlat organlari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-81. 23.05.2023.
2. Jamoatchilik ekologik nazoratini amalga oshirishga doir namunaviy nizomlarni tasdiqlash to'g'risida Vazirlar Mahkamasining qarori 08.10.2015 yildagi 287-son.
3. <https://yuz.uz> "Yashil makon" umummilliy loyihasi aholi hayoti sifatini oshirish omili. 18.12.2024
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining qarori, 25.11.2021 yildagi 1563-IV-son "Mamlakatimizda "Yashil makon" umummilliy loyihasi doirasida belgilangan vazifalar ijrosi ustidan samarali parlament nazoratini olib borishga doir chora-tadbirlar to'g'risida".

5. United Nations Conference on Trade and Development. 'Do Environmental Imperatives Present Novel Problems and Opportunities for the International Transfer of Technology?.'
Andrew Barnett, UN, 1/1/1995